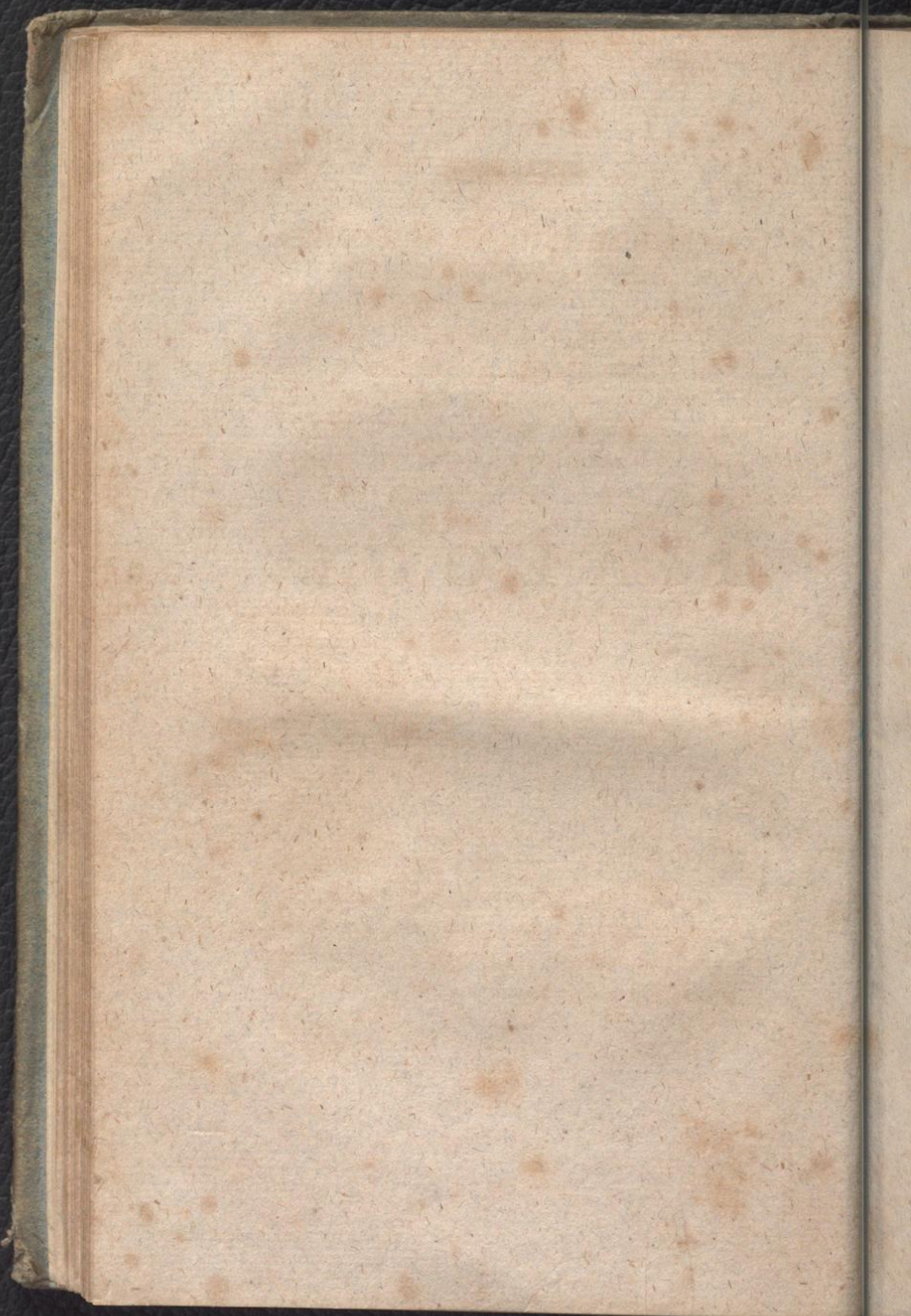

D I A L O G I .

DIALOGUS I.

Philopon.

Neophilus.

Philopon.

*L*eibnizium igitur, si recte sermonem tuum intelligo, Harmoniae praestabilitae autorem esse non existimas?

Neophilus.

Non video sane, quam ratione e sermone meo inferre velis.

Philopon.

Quidni? manifeste isthoc se ipso consequitur. Nonne dixeras, *Leibnizium* hanc hypothesein acceptasse, inque suum transtulisse systema?

Neo-

Neophilus.

Nae Tu mihi fidus nimium fueris
 verborum interpres! Dabis id facili lin-
 guae, quod mentem praecurrerit; neque
 est, cur coepto potius non insistamus
 colloquio.

Philopon.

Minime illud equidem, Amicorum
 carissime! ut tam facili tu me negotio
 eluferis. Neque primum hoc fuerit, ut
 per exiguas idmodi sermonis tui praeci-
 pitantias novi quidpiam edoctus sim.
 Nunc mihi firmior tenearis, oportet, si
 tua percipere sensa velim, quae mihi ex
 proposito nunquam forsitan fueras dete-
 cturus.

Neophilus.

Praeter modum pergis tu mihi infi-
 stere. Probe video, cum ingeniis tantae
 aciei, quanta tuum est, perquam caute
 actum oportere. Vox unica omnem pro-
 dit

dit sententiam nostram. Esto igitur: non diffiteor; primum harmoniæ præstabilitæ autorem non existimo fuisse *Leibnizium*; quanquam nec illud ignorem, neminem ullum adhuc isthanc ei contraver- tisse gloriam, ipsumque adeo *Bayleum* ei- dem de magno hoc invento, universi eruditi orbis nomine, fuisse gratulatum.

Philopon.

Ego autem omnium *Leibnizianorum* nomine hujus asserti tui abs te postulo demonstrationem.

Neophilus.

Haec mihi præsto est; utut ea me hodie opus habiturum non crediderim. Verum ad hoc præprimis velim advertas animum, me illud unum asserere, essen- tiale hujus opinionis constitutivum alteri cupiam auctori Philosopho in acceptis esse referendum; fateorque lubens, *Leibnizium* fuisse primum, cui hanc *harmoniae præsta-*
E
bilitatæ

bilitae nomine insignire placuit opinionem.

Philopon.

Bene quidem! non crediderim tamen, ut tu ipse rem omnem hac restrictione tua ex integro complanatam putes? Existimarem equidem, novum Nomen non esse singulare aliquod inventum. Certe nunquam satis mirari poteram, quod *Leibnizius* operae suae pretium arbitratus sit, *Bayleo* contradicere, dum hic nominis hujus inventionem cuidam *P. Lamy* adscribere voluit. *

Neophilus.

Verum est; *Leibnizius* cum idmodi levitate citra difficultatem liberalior esse potuisset. Certe amplius quid est, quam Parsimonia, si homines millionum divites ne teruncium quidem sibi facile subtrahi sinant.

* Vid. *Baylei Lexicon Art. Rorarius Adnot.*
L. A. edition. germ.

finant. Hoc in casu tamen veniam meretur. Illud unum quippe acceptandum tibi est, eum non adversus *philosophicum Bayleum*, sed adversus *criticum Bayleum* fuisse lucri sui studiosum. Adversus *criticum Bayleum*, inquam, qui non raro e minoribus defectibus historicis grandes errores facere consueverat. — Verum quid moror ista? quin ad ipsam probationem propero, quam mihi omnium Leibnizianorum nomine imposueras. Prae caeteris quidem omnibus illud definiamus, velim; utrum in eo, quod proprium hujus opinionis sensum concernit, conveniamus? Quid tu *harmoniae praestabilitae* nomine reapse intelligis?

Philopon.

Id ipsum, quod omnes Leibniziani. Ejusmodi nimirum hypothesis, secundum quam omne id, quod in anima nostra cum modificationibus corporis concordat, mediante quidem corpore, sed tamen interna virtute animae, et non alterius aliqujus diversae substantiae virtutis influxu

in ea exoritur: quemadmodum omne id, quod in corpore nostro cum modificationibus animae concordat, nullis aliis, quam corporeis mechanicis viribus, mediante anima, in eo producitur. Si igitur e Leibnizianorum aliquo quaeramus, per quid corpus et anima secum invicem sint unita? hoc responsi daturus est: Deus ab aeterno ejusmodi inter illa constituit harmoniam, ut ad certas repraesentationes in anima factas certi etiam motus in corpore sequantur, qui suam rationem sufficientem in utroque similiter habeant; nimirum rationem, *per quam* oriuntur, in mechanicis viribus corporis; rationem autem, *cur*, sive *quem in finem* oriuntur, in statu animae. Vice versa ad certos motus in corpore nostro factos certae etiam cum iis concordantes repraesentationes subsequuntur in anima nostra; quae rationem, *per quam* oriuntur, in vi principali animae nostrae, inque praecedenti ejusdem statu; rationem autem, *cur* oriuntur, in motibus corporis nostri habent. Leibniziana similitudo de duobus horologiis nota est.

Neo-

Neophilus.

Perfekte affecutus es hanc opinionem; imo plene pervideo, te omnes illas objectiones supergressum esse, quas *Bayle* adversus eam in medium protulerat. *Bayle*, qui illam, mea quidem sententia, inter omnes ejus adversarios, qui tardius ipsam impugnaverant, optime affecutus, atque ex ipsius *Leibnizii* confessione rectissime aggressus est.

Philopon.

Antequam progrediamur, illud mihi unum adhuc declarari peto: annon tibi videbatur *Leibnizius* respectu suae opinionis non omni ex parte secum ipso convenisse? Exempli gratia; in sua *Monadologia* longe aliter illam profert, quam in *Ephemeridibus Eruditorum*, in quibus eam primum erudito orbi detexerat. Imo plene mihi persuasum habeo, eum *Bayleanis* objectionibus multo graviora opponere potuisse argumenta, si proprio

fuo systemati constanter fidelis perfiftisset.)

Neophilus.

Leibnizius suam opinionem nonnisi diversis sub formis protulerat, prout nimirum quavis occasione scopus ipsius exigebat. In *Monadologia* exhibet illam, qua sequelam e suo systemate de Monadibus deductam. Atque hic loci pleno lumine sese spectandam exhibet, et reapse Hypothesis esse definit, suumque inter veritates demonstratas sibi locum vendicat. *HANSCHIUS* * egregie id ipsum exposuit, et post illum *BAUMGARTEN* tanta cum evidentia demonstravit, ut eidem diutius immorari superfluum fore existimem. — Et vero quos illa hac ex parte nancisci potuisset adversarios? nullos citra dubium, praeter paucos illos, qui arma sua in ejus basin, in ipsas inquam Monades, direxerant. Utrumque illas quis eo, quo *Leibnizio* sumtae sunt, sensu

* In suis Principijs Philos. Leibnizian.

sensu admiserit, eo ipso necessum habe-
 bit omnes physicae substantiarum virtutis
 influxus e Natura proscribere; atque tum
 extra omnem ictum positi sunt *Harmoniae*
 defensores. Verum Philosophus iste no-
 ster nolebat *Harmoniae* sortem absolute
 a *Monadum* sorte pendere; probe quippe
 noverat, universali aliquo praejudicio id-
 modi veritatem nonnisi pro semivera ha-
 beri, ad quam una solum via nobis adi-
 tus patet, aut quae uni solum catenae sit
 accommoda. Quid igitur e natura magis
 fuerat, quam ut eandem extra suum quo-
 que systema validam reddere adlaboraret?
 Istud autem in *Ephemeridibus Eruditorum*
 praestitit. Isthic autem, (perspicies, cre-
 diderim) nonnisi iis poterat adversum
Bayleum usus fuisse armis, quae com-
 muni Philosophia ipsi subministraverat.
 Quod illic de omnibus in universum sub-
 stantiis asseruit, isthic solum ad corpus
 et Animam restringere eum oportebat; et
 quidem ita restringere, ut *Bayle* subdubi-
 tare coeperit, utrum idmodi machina,
 prout corpus animale pro *Harmonia* prae-
 stabilita comparatum esse deberet, reapse

non effet etiam quaequam Impossibilitas. Leibnizio satis fuerat, probandi onus in suos adversarios retoriffisse; praecipua quippe ipsius arma isthic loci acie fuiffent caritura. Theoria illa de primigeniis entium simplicium viribus, e quibus, in compositione, extensionis et motus phoenomena originem fumunt, contra hos adversarios nihil prorsus subsidii adferre ei poterat; utut in nexu ipsius systematis pro basi serviat, ex qua Harmonia praestabilita rite consequitur: neque ullum de possibilitate requisiti ad eam artificii relinquit dubitationi locum.

Philopon.

Haec animadversio non videtur mihi carere fundamento: atque jam probe etiam perspicio, cur Wolfius Harmoniam praestabilitam nonnisi eo sensu acceptaverit, quo eam Leibnizius contra Bayleum asseruit. * Cum enim determinare
non

* Vid. Leibnizii Cosmologiam latino idioma-
te exaratam §. 206. 213.

non praesumerit, in quo entium simplicium vis reapse consistat; neque illud pro confesso habere poterat, utrum omnia entia simplicia *perceptiones* haberent, atque utrum ex his perceptionibus extensio, viresque motrices compositorum sese explanari sinerent.

Neophilus.

Recte omnino loqueris. Verum et illud pervidere isthinc potes, quanta cum attentione systematicus aliquis Autor sit legendus, priusquam adversus eum objectiones formari; aut plane argumenta ipsius irrita reddi queant.

Philopon.

Bene quidem! Atque hac ratione in eo, quod proprium hujus opinionis sensum concernit, perfecte jam convenissemus. — — — An autem in caeteris quoque conventuri sumus? — Tanta certe est curiositas mea, ut mihi jam demum taedio etiam futura sit, nisi illico ex te

intelligam, quisnam ante Leibnizium hac in parte Leibnizianus fuerit.

Neophilus.

Ego tibi imprimis nonnisi Verba hujus Philosophi adducturus sum, quin nomen ipsius tibi detexerim. Opus, ex quo verba haec desumpta sunt, anno 1677, adeoque 14 annis prius, quam Leibnizius suam hypothesin erudito orbi communicaverit, typis excusum erat. — Audi jam locum illum, quem ego magis menti meae impressum habeo, quam ut non illico etiam e memoria illum tibi recitare valeam:

“ Corpus nequit Animam ad cogitandum, nec Anima valet corpus sive
 „ ad motum, sive ad quietem, sive denique ad aliud quidpiam (siquid adhuc praeter haec possibile est) determinare. “

Et in adnotatione addit Autor:

„ Si-

“ Siquidem hoc per experientiam
non confirmo; vix crediderim, cui
quam persuaderi posse, ut argumenta
mea absque praejudicio expendat.
Adeo certum esse existimant homines,
quod Corpus ad nutum animae, per
que ejus vires jam ad motum, jam ad
quietem determinetur. Verum nullus
adhuc determinavit, quid reapse pos-
sit Corpus; id est, nullus adhuc expe-
rientia doctus est, quidnam Corpus vi
legum motus, in quantum nimirum
illae qua corporeae nobis consideran-
dae veniunt, possit; et ad quid illud
per Animam determinari oporteat.
Nemo internam corporis structuram
tam exacte perspicit, ut omnes etiam
ejusdem Facultates penetrare valeat.
Certe in brutis animantibus ejusmodi
res observamus, quae omnem huma-
nae mentis aciem excedunt. Noctam-
bulones (*Lunatici* vulgo dicti) in som-
no multa patrant, quae vigilantes nun-
quam agere praesumsissent. Ex quo
manifeste perspicitur, Corpus secun-
dum leges motus multa posse, quae
post-

„ postmodum ipsam Animam in admira-
 „ tionem rapiunt. “

Philopon.

Haec Verba, nisi fallor, *Spinofam* mi-
 hi produnt.

Neophilus.

Non falleris, Philopon! Verba sunt
 Propositionis secundae Partis tertiae ejus
 Doctrinae Morum. Et huic immediate
 subsequens sic habet:

“ Actiones animae oriuntur ex ideis
 „ adaequatis; Passiones autem ex ideis
 „ inadaequatis. “

Hanc propositionem per id demon-
 strat, quod essentia Animae in ipsius co-
 gitationibus consistat. Omnes autem co-
 gitationes ex adaequatis et inadaequatis
 ideis sunt compositae. Jam vero quod
 ex Natura Animae consequitur, id est,
 quod Anima pro causa proxima habet, ex
 qua

qua illud explicari possit, vel ex adaequatis, vel ex inadaequatis ideis consequatur, est necesse. Postquam autem jam alibi demonstraverat, ex inadaequatis ideis nonnisi Passiones oriri posse, infert exinde, Actiones animae ex ejusdem adaequatis ideis ortum trahere oportere.

Philopon.

Hac in re nihil adhuc detego, quod *essentiale* Harmoniae Leibnizianae constitutum prodere possit. Etiam si *Spinosa* afferat, Animam et Corpus non agere reciproce in se invicem, nihil tamen aliud intuleris, quam quod forsitan systemati causarum occasionalium adhaeserit.

Neophilus.

Prorsus non! Nihil certe Philosophiae spinosanae ita adversatur, prout systema causarum occasionalium. Hujus opinionis defensores necessario debent Enti illi, quo mediante Corpus et Anima sibi invicem unita sunt, liberum arbitrium

trium admittere: quomodo autem *Spinoſa* in id conſentire poterat? Ille, qui Intellectum et Voluntatem pro uno eodemque habebat? Vides etiam, cum expreſſis verbis aſſerere, omnes modificationes, quae in corpore eveniunt, e puris principiis mechanicis, ſive, ut verbis ejus utar, e legibus naturae corporeae poſſe intelligi: ejusmodi opinio, qua defenſores cauſarum occasionalium nulla ratione poſſunt eſſe contenti. Imo ipſe *Spinoſa* omnibus Leibnizianorum effugiis utitur. Ille, prout tu, ſe provocat ad incertitudinem, cui nos circa internam corporis noſtri ſtructuram immerſi haeremus: ac demum ad id quoque, quod nullus adhuc impoſſibilitatem ejusmodi machinae oſtenderit, quae mechanica ratione omnes illas actiones nequiret peragere, ad quas hoc vel illud particulare corpus eſt determinatum.

Philopon.

Verum poteratne *Spinoſa* perinde, atque *Leibnizius* fecerat, ad ſapientiam
Dei

Dei recurrere? Nosti tu, quantopere *Leibnizius* ad hanc proprietatem divinam semet provocaverit; quae utique *Spinosae* nihil poterat subsidii praestitisse.

Neophilus.

Jam in ipso sermonis nostri exordio tibi dixeram, *Leibnizium* hanc hypothesein in suum transtulisse systema; id est, omnibus illis usum fuisse praerogativis, quas ipsi suum systema subministraverat.

Philopon.

Detur jam, concedi abs me oportere tibi, *Spinosam* non potuisse causarum occasionalium systema acceptare; tum saltem sequitur, nonnisi una ex parte eum Harmoniae adhaesisse, nimirum quoad modificationem corporis, et rationem ejus sequelae ad se invicem. Ille nihilominus, prout ego quidem existimo, de omni eo, quod Animam, ejusque idearum sequelam concernit, altum tacuit. Ait ille quidem, Actiones et Passiones Animae ex
ejus-

ejusdem adaequatis et inadaequatis ideis ortum trahere; verum quomodo illae modificationes Animae se explicari sinunt, quae manifeste non priorem statum Animae, sed ipsos Corporis motus pro causa habent? Si ideae corporeae sunt Passiones animae, quam nobis *Spinoza* viam pandet, qua (citra subsidium corporis, ejusque membrorum) ex inadaequatis ideis eas deducere valeamus? Si autem de hac difficultate ne cogitavit quidem: tum certe hypothesis ista adeo inconnexa est, prout multae aliae opiniones absurdae, quas mirabilis iste Vir in systema suum cogere fatagebat.

Neophilus.

Spinosanae opiniones, e communi eruditi orbis sententia, perquam absurdae sunt; reapse autem nonnisi eatenus absurdae sunt, quatenus ipse illas ad hunc visibilem extra nos positum mundum applicare voluit. Verum respectu mundi illius, qui, ut cum Leibnizio loquamur, *antecedenter ad decretum Dei*,
qua

qua possibilis aliquis rerum diversarum
 nexus, in ejus intellectu extiterat; mul-
 tum ex his *Spinosae* opinionibus cum ve-
 ra Philosophia, atque Religione subsiste-
 re potest. Sed de his alias. Pro nunc
 satis mihi factum fuerit, ostendisse tibi,
Spinosam ad tactae per te difficultatis
 quam optime meminisse. Experientia il-
 la, quod sequela cogitationum nostrarum
 corporeis affectionibus interrumpatur,
 magis communis est, quam ut a quo-
 quam Philosophorum praeteriri valeat.
 Propositione septima partis secundae
 ipsius Doctrinae Morum ita habetur:
 „ Ordo et nexus idearum idem est cum
 „ ordine et nexu rerum. “ An tibi
 nunc redit in memoriam, quod *Leibni-
 zius* in sui defensionem adversus *Bayleum*
 adfert, dum iste illi objectionem facit,
 quod, citra alterius cujusdam substantiae
 actionem in Animam, impossibile sit con-
 ceptu, qua ratione illa immediate a vo-
 luptate ad taedium, a tristitia ad gau-
 dium transire possit? Annon ille etiam
 docet, modificationes in Anima ex eo-
 dem principio repeti posse, per quod

modificationes in hoc visibili mundo concipi queunt? Quod in Anima eodem modo sibi invicem cuncta succedant, prout in nexu rerum subsequuntur? Quid hoc aliud significat, quam quod *Spinoza* verbis superius allatis inquit: „ Ordo et nexus idearum idem est cum „ ordine et nexu rerum? “

Philopon.

Reapse mihi rectum habere videris. — Quam mirum in modum comparatus est Intellectus humanus! *Spinoza* per absurda, atque erronea principia in eandem fere opinionem incidit, ad quam *Leibnizium* certissimae, ac sanissimae de Deo et mundo ideae perduxere. — Verum illud unum adhuc abs te manifestum mihi reddi peto, quid de ejusmodi opinione sentiendum sit, quae e duobus sibi oppositis principiis pari cum evidentia determinari se patitur?

Neo-

Neophilus.

Spinoza non est per errores et absurditates sui systematis, sed per Veritatem in eodem contentam ad hanc summi momenti hypothesein perductus. Nunquam adhuc ejusmodi systema extitit, quod e meris falsis coaluisset principiis. Et quidem de *Spinosano* illud singulariter dici potest, quod pleraque ejusdem erronea principia non tam falsa sint, quam imperfecta. Erravit ille; quia, ita loquendo, una nonnisi Philosophiae parte contentus fuerat, quae tamen absque altera nequit subsistere. Quid mirum igitur, quod mediantibus certis, quae in ejus systemate latent, principiis multas alias Veritates detegere, inque suarum consequentiarum corollaria innectere poterit? Qui ea attentius considerat, advertet tamen, illa cum absurdo, quod in ejus systemate reperitur, nulla prorsus ratione cohaerere.

Philopon.

Scisne, non mediocrem te mihi injecisse scrupulum circa *Leibnizii* nostri fidem, ac sinceritatem? Qua fronte poterat ille acceptasse, ut universus eruditus orbis de hoc invento ipsi gratularetur? ille, qui probe noverat, non integram sibi soli competere gratulationem?

Neophilus.

Utut alia quacunque occasione tanto Philosopho, quantus *Leibnizius* erat, indigna fuisset ejusmodi actio; hoc tamen in casu veniam mereri illum existimo. — Certe in seram usque noctem confabulaturi essemus, si rem omnem tibi ex ovo enarrare deberem. Satis est novisse, ejusmodi reperiri homines, qui ipsas etiam Veritates nonnisi secundum certam aliquam genealogiam aestimant. Ut sententiam aliquam improbent, illud ipsis scire sufficit, quod apud hunc vel illum Autorem quadam cum erroribus affinitate juncta fuerit. Nequeunt illi si-

bi-

bimet persuadere, quod ejusmodi sententia erroribus cripi, atque a veneno liberari queat, quo per errorum miasma infecta est, quod cum ipsa unum *Totum* effecerat. Edic mihi, annon hi homines, si *Leibnizius* ingenue fassus fuisset, se essentialia suae Harmoniae constitutum a *Spinoza* mutasse, annon, inquam, hi homines vel audito *Spinosae* nomine illius absurditatem reperisse se arbitrati fuissent? Certo certius sane! imo non neglexissent etiam autores esse simplicitati, ut sibi quam maxime caveret, ne vel minimam idmodi hominis, qui peste correptus esset, supellectilem usurparet. — Quod hujusmodi similitudines impressionem faciant, probe noverat *Leibnizius*; ille, qui non modo maximus, sed cautissimus quoque fuerat Philosophus. — Verum nolim, ut sermone meo serius tibi molestus accidam. Nosti tu, quam inevitabile sit cogitanti Monadi nostrae, ut de tempore in tempus aliquot sese gradibus humiliet; hac videlicet ratione ad statum dormientis Monadis reditura. — Non possum equidem magis meta-

physice Tibi bonam, quietamque precari noctem.

DIALOGUS II.

Philopon.

Neophilus.

Philopon.

— — **V**erum cur nos de eo sumus solliciti, utrum metaphysica colloquia nostra inter politiora illa, et neomoderna sint reputanda? satis illud nobis sit, quod pro nobis tantundem momenti, quantum gratiae, contineant.

Neophilus.

Pro nobis tantum? Certe momentum hoc, atque gratiam istam pro omni Ente cogitante abstractae Veritates fundamentales habeant, est necesse. Et
qui-

quidem illae praeprimis Veritates, quae aliquam cum Psychologia in se continent relationem. Non habent illae quidem immediatum aliquem in vitam humanam influxum, nihilominus nobilissimum tamen praestant, ac dignissimum cognitioni nostrae argumentum, quia objecta ejus et nobilissima sunt, et dignissima.

Philopon.

Aetas nostra prorsus oblita fuisse videtur, Metaphysicam hac ex parte considerare. Deus Bone! quantopere despiciatui habetur illa olim scientiarum Regina! quae a Germanis adeo amata quondam, adeo honorificata fuerat. Obstupeo, neque causas reperire valeo, cur hodierno tempore tantum humiliata dehiscat!

Neophilus.

Non reperire causas? an ergo adeo latent absconditae, ut in eas multis adhuc opus sit inquirere? Non illud certe,

— Verum quid iuvat sibi met plus meriti tribuere, quam reapse aequum sit tribuisse? Sine, fateamur etiam, alium quoque, quam Germanum, quin addo, alium quoque, quam Christianum, *Spinosam* videlicet ad reformandam Philosophiam non mediocriter sane contulisse. Antequam e Cartesiana ad Leibnizianam Philosophiam transitus fieri poterat, necessum fuerat, unum aliquem in immensam, inter utramque harum Philosophiarum sitam, abyssum agi praecipitem. Infelix ista fors cecidit in *Spinosam*. Quanta compassione dignum est tanti Viri factum! Ipse Victimam factus est pro Intellectu humano; at ejusmodi Victimam, quae floribus meretur redimiri. Absque eo nunquam suos limites adeo extensura fuerat Philosophia.

Philopon.

Hujus Viri infelicitas omni tempore animum meum praeter modum affecerat. Vixit ille temperanter, modeste, ac inculcate; omnemque vitam suam contem-

temptationi impendebat. — Et ecce! praeter opinionem cogitationum suarum labyrintho involutus ad devia perducitur, atque in multos idmodi errores prolabitur, qui cum Vitae ejus integritate neutiquam conveniunt; quosque abjectissimus quisunque scurra concupiscit, ut pessimis suis desideriis impune litare possit! Quam injustum est adversus idmodi infelicem implacabile Eruditorum odium!

Neophilus.

Hujusmodi farinae homines *obsequium se praestare Deo* arbitrantur, neque mediocre Religioni adferre incrementum, dum ejusdem adversarios injuriis afficiunt, et contumeliis quodammodo involvunt. At vero plus damni inferunt, quam conferre lucri sibi male persuasum habent. — — Incredulus in praeconcep-
tis opinionibus suis tanto pertinacius obfirmat animum, quia Contumelias fortissima esse existimat arma, quibus ab idmodi adversariis impugnari possit: im-
partiales autem animi ipsum, qua partem
offen-

offensam, considerant; atque ex magnanimitate ejusdem parti adhaerent. — — Inter omnes *Spinosae* adversarios unicus Wolfius huic errori non est obnoxius. Magnus iste Philosophus *Spinosismum*, antequam eum impugnet, in plenam lucem collocat; fortissima sui parte spectandum illum exhibet; atque eo ipso debilitatem, ac inanitatem ejus quam optime detexerat. Qui objectiones ejus cum attentione perlegerit, nunquam certe inducturus est animum, ut *Spinosae* adfipuletur.

Philopon.

Cur autem *Bayleum* praeteris? annon ille quoque erronei hujus systematis vanitatem fat superque exposuerat?

Neophilus.

Protulit ille quidem in medium egregias quasdam adversus *Spinosam* objectiones; verum tot sophismatibus et consequentiis intertextas, ut ipse iisdem omnem

omnem quodammodo vim roburque ademerit. Illam e. g. ideam, quam de extensione sibi *Spinoza* formare videtur, ponderosis certe argumentis impugnabat, satis manifeste demonstrans, eam nulla prorsus ratione qua infinitam aliquam Dei proprietatem considerari posse. Verum cui bono fuerit illa corollariorum copia, quam *Spinozae* adtribuit? Quid bonae frugis contulerint odiosae illae instantiae, quod e *Spinozae* sententia, si Christiani adversus Turcas castra sequantur, Deus contra Deum arma sumat? quod Enti supremo cuncta homicidia, rapinae, adulteria, et incestus adscribi oporteret? etc. Annon illum, si omnes has objectiones suas validas reddere voluisset, prius adversus *Spinosam* evincere oportebat, reapse dari ejusmodi in Deo imperfectiones? Scimus autem, *Spinosam* expressis verbis his contrarium asseruisse. Donec *Bayle* vallum istud, quo semet hostis ipsius obfirmat, non subruerit, omnibus iis incursionum ictibus, quos in illum vibrare satagit, non nisi aërem verberat.

Phi-

Philopon.

Rectum habes. Et mihi quoque nunc redit in memoriam, ipsum *Bayleum* fate-ri, se *Spinosae* Opera non rigorosa fatis attentione pervolvisse. Nihil nisi quaedam inadvertentia potest ejusmodi Philo-sophum, qualis *Bayle* est, iniquum ag-gressorem efficere; nam *Zelus* adversum heterodoxos, qui acutissima etiam fasci-nare consuevit ingenia, *Baylei* calamum profecto non manuduxerat.

Neophilus.

At vero mentis acies in errores tan-to majores eum seducere poterat. Acies illa ingenii, quae tot inermes jam effe-cit adversarios, quot *Zelus*. Quam pa-rum utriusque argui potest *Wolfius*! Praestat ille omne id, quod *Bayle* negle-xerat, quodque vel omni possibili adhi-bitu industria neglecturus erat. Demon-strat ille, *Spinosam* existimasse, ex infi-nita finitarum perfectionum copia unam infinitam quodammodo componi posse; atque

atque demum tam clare opinionis hujus absurditatem exponit, ut plene mihi persuasum habeam, ipsum *Spinosam* lubenter illi assensum fuisse praebiturum. Neque enim ex indomabili illa sic dictorum *Atheistarum* pertinacia ad hujus quoque Philosophi animum duci potest argumentum. Ex ignorantia ille, non autem ex animi perversitate in errores prolapsus est.

Philopon.

At vero tu ipse mihi heri ostendas, *Spinosam* harmoniae praestabilitae patrocinatorum fuisse. Si reapse animus ei fuisset de veritate semetipsum convincendi, quam facili negotio potuisset ille ex eadem inferre, animam virtute aliqua praeditam, atque eo ipso diversam ab aliis substantiam esse, realiter existentem?

Neophilus.

Non videtur mihi, isthoc immediate ex harmoniae systemate inferri posse.

Ve-

Verum cum ipse hesternum sermonem nostrum in memoriam mihi revoces; indulge mihi hodie, ut iudicii tui proponam sententiam, de qua mihi quasi per transenam oborta est suspicio. Concer- nit autem speciem illam, sub qua syste- ma *Spinosanum* cum *Ratione* ac *Religione* subsistere valeat? Noveris tu, Leibni- zianos duplicem quodammodo mundi existentiam adstruere. Mundus, ut cum ipsis loquar, *ante decretum Dei* inter omnes posibles mundos in intellectu Di- vino extiterat. Deus ipsi, cum optimus sit, prae omnibus possibili- bus mundis praecedentiam, ac demum etiam realem extra se existentiam tribuebat. Jam au- tem non sic *Spinoza*. Ipse in prima illa mundi existentia substitit, crediditque, nunquam adhuc mundum aliquem extra ipsum Deum realiter existere coepisse; atque immensam hanc rerum visibilium universitatem in praesentem usque diem non extra Deum existere, sed continuo adhuc nonnisi in intellectu divino reperi- ri posse. Quod Leibniziani de systema- te mundi asserunt, quemadmodum vide- licet

licet in intellectu divino *antecedenter ad Decretum* extiterit, id ipsum *Spinoza* de hoc visibili asseri posse autumabat. Dicunt illi, Deum sibi possibilitatem entium contingentium proposuisse, cum proprias suas perfectiones sub certo aliquo gradu limitationis cogitare potuerit. * Ita etiam asserit *Spinoza*: “ Omnes res particula-
 ,, res exprimunt proprietates Divinas
 ,, certo aliquo limitato modo. “ Secun-
 dum Leibnizianos nota characteristica entium contingentium in intellectu divino (nam etiam *antecedenter ad decretum* debebat contingens distinguentem habere notam) in eo consistit, quod absque infinita causarum serie concipi nequeant. Iisdem fere verbis docet *Spinoza*: **
 ,, Idea cujuslibet entis particularis, quod
 ,, reapse existit, habet Deum pro causa ;
 ,, et

* Wolfius in Theol. Natural. P. II. §. 92.
Deus possibilis prima omni possibili modo limitat, et omnes eorundem limitationes quam distinctissime, ac simul cognoscit.

** Vid. Propos. IX, Partis II. Doctr. Mor.

„ et quidem non quatenus infinitus est,
 „ sed quatenus in ipso idea alterius en-
 „ tis reperitur, quod pariter reapse exi-
 „ stit. Eadem ratione Deus causa hujus
 „ postremi, quatenus in ipso idea cu-
 „ jusdam tertii reperitur; et sic in infi-
 „ nitum. “ Quid autem in hac senten-
 tia exponendum habet fundatus aliquis
 Philosophus, si applicetur mundo, prout
 is in intellectu divino extiterat?

Philopon.

Bene quidem! Haec igitur esset
 pars illa, qua spinosorum systema cum
 Veritate cohaereret. At vero nondum
 per hoc mihi satisfactum putes. Quomo-
 do enim ille harmoniae praestabilitae
 ideam habere poterat, et negare tamen,
 Animam esse substantiam?

Neophilus.

Id ipsum tibi modo palam facere
 constitui. — *Spinosa* mundus, prout vi-
 dimus, est mundus idealis; idmodi nimi-
 rum

rum quid est, quod secundum systema Leibnizianum *antecedenter ad decretum* hujus nostri realiter existentis mundi *Ideale* fuerat. Adverte jam animum. Annon quaelibet definitio de commercio corporis et animae tam ad illud *Ideale* aeternum, quam ad visibilem istam ejusdem *Copiam* debet esse accommodata?

Philopon.

Citra Controversiam.

Neophilus.

Jam autem in hoc *Ideali* idea illa, quae animam humanam exprimit, non est substantia; neque habet singularem aliquam Virtutem ac vim, quae modificationes *peragere* possit. Si igitur *Leibnizius* commercium animae et corporis respectu hujus *Idealis* definire debuisset; certe ideam illam, quod anima modificationes propria virtute sua peragat, dissimulare necessum habuisset: et tamen semper adhuc systema ipsius a systemate cau-

farum occasionalium toto coelo diversum esse persistebat. Nam secundum ipsius systema consequentes repraesentationes in *Ideali* animae nostrae e praecedentibus distincte se sinunt explanari, quod secundum systema causarum occasionalium non obtinet. Cum autem *Spinosā* nullam prorsus *Copiam* realiter productam, sed solum nonnisi *Ideale* admittat; poterat utique *Harmoniae* habuisse ideam, quin inde intulerit, Animam virtute aliqua per se ipsam subsistente praeditam esse. Hinc manifeste perspicere possumus, quam parum *Harmonia* se sola par fuerit illi suis erroribus eripiendo.

Philopon.

Rem omnem ad amissim intelligo, ac probe etiam pervideo, quantum *Spinosae* errori in acceptis habeamus referendum. Exiguus sane fuerat ab eo ad Veritatem gradus. Vulgo creditur, *Spinosam* nullum inter entia necessaria et contingentia fecisse discrimen: an autem illud non sufficit, quod expressis verbis
 affe.

asserat, *Necessarium* e proprietatibus divinis, quatenus ille infinitus est; *contingens* autem, quatenus in illo infinita contingentium series reperitur, distincte explicari posse? Error illius itaque longe aliud quid fuerat, quam quod forsitan omnes ejus adversarii existimant. — Verum quid illi argumento esse poterat, ut Deo Libertatem abjudicaret?

Neophilus.

Si quando citra suam culpam in errorem aliquem prolapsus est, tum certe iste prae caeteris pro ejusmodi errore fuerit habendus. Confudit ille *Indifferentiam Aequilibrii* cum vera Libertate. Atque hunc errorem cum innumeris etiam orthodoxis Philosophis habet communem. Verum non deerat illi acumen ingenii, vi cujus probe perspexerat, electionem cujuslibet entis ratione praediti semper motivis determinari; unde *Indifferentiam* istam pro impossibili reputabat, cunctis-

que entibus ratione præditis *Libertatem* abjudicabat. *Leibnizius* hunc errorem feliciter discusserat, invicte demonstrans, *Veram Libertatem* in electione *optimi* consistere; quodque motiva electionem determinent, tollantque casum *mere fortuitum*, nunquam tamen possint efficere *Necessitatem*. — Stupenda sane est hominum præsumptio! Parum aberat, quin in præmium explanatae hujus ideae *Spinosissimi* insimulatus fuerit *Leibnizius*!

Philopon.

Pro hodie satis dictum! Sine, cum novo hoc argumento innotescam penitius, quod mihi offerebas; sicque crastina die amplius aliquid. Jam clare assequor, animadversionem, quam *BACO* de *Philosophis* in particulari fecerat, etiam *Philosophiae* generatim applicari posse. Utriusque progressum par fatum manet. In principio *superstitiose*, dein *heterodoxe*, tandem *orthodoxe*.

Neo-

Neophilus.

Verum nec illud prorsus oblivioni dederis, Deum in hoc mundo cuncta in Bonum convertere. *Spinosae* periculosi errores debebant in emolumentum cedere Veritati.

DIALOGUS III.

Numesianus.

Callisthenes.

Numesianus.

Tu igitur *Candidum* * legisti?

Callisthenes.

Mordacissimam illam in germanicam nostram de *Mundo optimo* hypothesin quis non legeret satyram?

G 4

Nu-

* *Candide*, titulus libelli a Voltaireo de mundo optimo gallico idiomate, gallico ingenio,

Numesianus.

Videtur mihi Autor, hujus hypothe-
sis vanitatem feliciter admodum detexif-
se. Fatearis ingenue, — quaecunque
demum Germanis, quaecunque Meta-
physicis affectus sis bene etiam, — an-
non in risum te solvi oportuit?

Callisthenes.

Oportuit certe; quis enim *Voltaireum*
risu non dignaretur? demtis iis, quae
illo reapse indigna sunt, locis parvum
hocce commentum cum voluptate perle-
geram.

Numesianus.

Annon etiam rubore suffusus aliquo,
quod alias huic opinioni addictus fueris?
— Non te fateri pudeat!

Cal-

nio, et gallicis etiam argumentis conscri-
pti.

Callisthenes.

Certe ne minimus quidem me rubor suffuderat; ego quippe nihilominus opinioni huic fidelis perstiti. Aut non credis forsitan, res ejusmodi, quae nobis risum movent, veras tamen esse posse?

Numestianus.

Istud quidem classicus Autor tuus *Lord Shaftesbury* * sibi minime persuasum habet, qui ejusdem est cum graeco illo Sophista sententiae, Ludicrum (Ridiculum) pro lapide lydio Veritatis habens.

G 5

Cal

* Autor Anglus, ejus opera numero plurima, sed cum primis ejus *Characteristicae*, et *de Enthufiasmo*, precarer, ut ab omnibus Eruditis legerentur. Latet in iis majoris, quam multi existiment, momenti aliquid.

Callisthenes.

Et qui idmodi quid asserit, quod graeco illi Sophistae, *Gorgiae Leontino* *, ne in mentem quidem venerat unquam. Quantum ex ipso nexu inferre licet, in quo Aristoteles Gorgiae sententiam adducit, nonnisi ejusmodi stratagemata rhetoricum docere Sophista voluit, quod in publica disputatione, et logomachia locum habere posset. Dicebat ille: *Ridiculum serio, et serium ridiculo discuti*
opor-

* Sophista hic vixit Olympiade 88va; Orator extemporaneus, tantus tamen, ut Athenienses dies illos, quibus ad concionem dixerat, *ἑορτὰς*, sive *dies festos*, ipsas autem Orationes ejusdem *λάμπραδας*, *lumina* passim appellaverint. Graeci propter Orationem, quam Pythiis dixerat, in templo Apollinis Pythii auream ei statuam erigebant. Annos 108 vixerat. Plura de eo vid. apud *Philoratum* Vit. Sophist. l. 1. c. 9. *Cicer.* de fin. 1. 2. c. 1. *Diodor. Sicul.* l. 12. *Platon.* in Gorgia. *Fabric. Bibl. Graec.* l. 2. C. 26.

oportet; * id est: Si adversario e voto cessit, ut per seriam aliquam considerationem attentos obtinuerit animos, ad labora serium illud per ridiculum aliquid discutere. Si autem ridentes ipsi favere coeperint, dabis operam, ut per seria jucundos eorum animos disturbare valeas. Inde a Gorgiae temporibus diversi jam Sophistae isthoc stratagemate, saltem quoad primam ejus partem, feliciter uti noverunt. — Audi jam, quem huic loco sensum dederit *Shaftesbury*; sic enim scribit: ** “ Jam antiquitus Sapientum alii, quis dixerat, *Jocum unicum esse seriis lapidem lydium; sicut et serium unicus joci lydius lapis est; nam, quod sarcas- mum sustinere nequit, suspectum est; uti et jocus, qui seriam inquisitionem non suffert, citra dubium sciola sagacitas est.* “ Ecce unum jam lapidem ly-
dium

* Την μὴν σκῆδην διαφθεῖραιν γελῶτι, τὸν δὲ γελῶτα σκῆδη, *Aristotel. Rhet. Libr. 3. Cap. 18.*

** *Essay on the freedom of wit and Humour.*

dium * in vicem argumenti; verum semper adhuc *lydium lapidem seri et festivi*, quod aliqua solum ratione defendi queat. In fine Anglicus Autor *Ridiculum* plane pro *Criteriono Veritatis* statuit. O si *Shaftesbury* triginta aliquot ejusmodi *Criterionum* tomos vidisset, quae nos *Voltaire* in acceptis habemus referenda!

Numesianus.

Quantum mihi quidem notum est, cavet sibi *Shaftesbury* ab abusu, suamque adeo intra limites coërcet sententiam—

Callisthenes.

Adeo certe, ut limites vix locum ipsi sententiae permittant reliquum; quemadmodum *Aletophilis* (*Veritatis* amantibus) plerumque usuvenit, qui semet seduci sinunt ad paradoxum aliquid affe-

* *Shaftesbury* non abs re aliquantum amphibologica latinae versionis verba citat: *seria risu, risum seriis discutere.*

asseverandum. Coguntur illi tandem homagium praestare Veritati, et tamdiu restringere, ac limitare, ut sententia, quae in principio singulariter admodum sonabat, pedetentim usque ad perquam vulgare aliquid dehiscat. *Ridiculum est lapis Lydius Veritatis*, hoc paradoxe sonat, promittitque aliquid novitatis. Verum post omnes confessiones et limitationes, quas Veritas sapienti Shaftesburyo extorquet, nihil haec propositio aliud significat, quam quod jam dudum noveramus; videlicet: *Veritas nihil in se absurdi habere potest, quod irrideri mereatur*. Quo enim aliorum nos deducat Shaftesburyana distinctio inter ludicrum effici, et ludicrum esse?

Numestianus.

Distinctio haec se ipsa fat superque patet; quid enim non novit ludificare nequitia?

Cal.

Callisthenes.

Id est, nequam aliquis res quamcunque serias in ejusmodi oppositionem novit convertere, in qua risum necessario moveant. At vero per id ipsum non est adhuc res omnis etiam complanata. Etiam tum, cum res aliqua in et per se, in naturali sua positione, ridicula videtur, reapse tamen vera esse potest.

Numesianus.

Hic jam nobis manifesta fit distinctio illa inter *videri*, et *esse*. Haec quippe etiam supponitur.

Callisthenes.

Sed adverte paulisper, in omni generatim *ludicro* totum fere in *videri*, sive in illa acceptatione consistere, qua objectum aliquod consideratur. Ludicrum perinde, ac gratum, dolorificum, taediosum, nota quidem est objecti, sed non nisi quatenus ad certa subiecta certi
cu-

cujusdam modi impressionem faciendi capax est. Requiritur quidem ad hoc certa quaedam objecti constitutio, ut hanc impressionem conferat; verum in subjecto etiam desideratur certa aliqua promptitudo, ut hanc impressionem acceptet. Ex parte subjecti inter *videri* et *esse* nulla prorsus intercedit distinctio; nam Impressio et Actiones ejusdem possunt in utroque casu aequales esse; unde etiam respectu ridentis omne id ridiculum est, quod ipsi risum movet. Ad objectivam Ridiculi rationem, sive ad *realem absurditatem* redire nos oportet; si id, quod reapse ridiculum est, ab eo, quod non nisi ridiculum videtur, discernere velimus. Quod reapse ejusmodi absurditatem, sive *palpabilem dissonantiam* completitur, illud ridiculum est; quod autem revera ab hoc immune est, illud ad summum non nisi *speciem* ridiculi praeferre potest. Hoc respectu dicere possumus, rem aliquam posse ridiculam videri, quin revera objectivam ridiculi rationem in se contineat; id est, quin absurda sit. Si igitur *Lord Shaftesbury* Ridiculum nobis
 qua

qua Iydium Veritatis lapidem dilaudat; tum proprie objectivum Ridiculi, sive ipsum *absurdum* existimare debet: neque aliud quidpiam ejus nos docet Propositio, quam, Veritatem rite consideratam nihil absurdi continere, neque mereri, ut rideatur. Quis hoc autem in dubium vocavit unquam? aut forsitan haec ipsa fuit rara illa opinio, quae nos in principio adeo reddebat attentos? — —

Verum sine, revertamur ad *Candidum* Voltairi, qui huic quaestioni instituendae nobis ansam praebuerat. Praetermittamus id, quod Poëta iste in ipso principio Providentiam insinulaverit, atque exiguo spatii ac temporis ambitu plus *Mali* comprehenderit, quam verosimiliter unquam in ejusmodi ambitu peragi valuerit. Praetereamus, quod exiguo hoc ambitu ipsum illud *Bonum* reticeat, quod secundum Naturae leges cum iis ipsis, quae tam subdole confinxerat, *malis* necessario conjunctum fuisse oportebat. Neque illud isthic meminisse juverit, quod animi dotem prodat — quam ipsi

ipsi nulla prorsus ratione invidemus —
 dotem inquam, rem etiam innocentissimam
 fucō malitiæ illinendi, atque, ita loquendo,
 illic orcum detegendi, ubi Deus Paradisum
 plantaverat. Præcærmis potius omnibus
 ejusdem præmissis, atque ipsa etiam historiae
 fide eidem non negata, illud unum scire
 oporteret, quam nos ex his omnibus
 consequentiam inferre valeamus? Illudne
 forsitan, quod mundus aliquis nostro
 perfectior sit possibilis? — quod
 immensa hæc corporum spirituumque
 Universitas physicis ac moralibus regi
 possit legibus, quæ nullo prorsus
 cujuscunque hujus mundi partis angulo
 ejusmodi mala latere sinant, qualia
 reapse existere in *Candido* Voltairi
 perhibentur? — Manifesta enimvèro
 fuerit hæc insipientia, aut, quod plerique
 horrent magis, *summe ridiculum*.
 Reflecte sis animum, quantopere
 Voltairus excandescat illico, simul ac
 unus de grege Diurnalistarum aliquis
 ipsius Tragædiarum quampiam
 perfringere adtentat. Et tamen ipse
 sibi plus libertatis arrogat

in Creatorem, quam *Freronio* * cedat ad-
versum se.

Numesianus.

Prout mihi quidem videtur, non
est, cur a tuo te lineres abduci systema-
te, etiamsi *Candidus* vera esset historia,
et non commentum.

Cal-

* *Freron* Parisiis degens, non contemnendi in-
genii Vir, *Voltaire* scripta saepius ingenio-
se fati in publicis Novis exagitaverat; ve-
rum faventius erat Gallorum de *Voltaire*
praejudicium, quam ut autoritate, aut
etiam rationibus *Freronii* fides haberetur.
Quin etiam adeo nomen ejus in Gallorum
animis eviluit, ut in hanc usque diem ho-
mo quiscunque abjectus passim Gallis *Freron*
nuncupetur. Contra *MENDELSSOHN* no-
stri tanta etiam apud Gallos est autoritas,
ut, tamen saepius indomabilis caeteroquin
Voltaire malleus fuerit, Nomen tamen ejus
non involatum modo, sed *MAGNUM* quo-
que perffiterit.

Callisthenes.

Non sane! Absolute quippe ignorari oportet, quid rei subsit, dum ad refutandum, prout alter aliquis Autor gallicus fecerat, systema germanicum quaedam Historiae gallicae imago repraesentatur, atque integra malorum catena pertexitur, e quibus Acta Status gallici sunt compilata. * *Bella intestina Civium, cruentae*

H 2

entae

* *Bella intestina Civium, et Cruentae Nuptiae* in Gallia videri possunt apud Jac. Aug. Thuanum Hist. Tom. I. Lib. 36 et 29. — *Dimachomachia*, quam MENDELSSOHN *Dragonerverfolgung* appellat, fuit infamis illa Protestantium persecutio, quae hodie dum Gallis sub nomine *Dragonarde* celebris est. — *Systema Lawianum* a Joanne Laws sic dictum, de cujus Viri stupendis prorsus in Gallia et Anglia facinoribus vide *Memoires de la Regence* T. I. II. III. et *Mercure historique* ad an. 1716. etc. — *Ravaillac* Franciscus, qui an. 1610. 14. Maji

Hen-

entae nuptiae, dimachomachia, *systema Lawianum*, *Ravaillac*, *Clement*, et his similia. Quid hoc, quid sexcenta alia ridenda, vel deploranda potius gesta, quae statisticum Gallorum mundum toties evertabant, ad *systema nostrum*? *Panglos* * certe suo semet citra indignationem obvolvere pallio potest, semperque suum

Henricum IV. Galliarum Regem Parisiis in platea *de la Feronnerie* curru vectum cultro transfodit; vide Mezeray du Pleix. Morisot Hist. Henric. M. le Vassor. hist. de Louis XIII. L. I. l'Etoile memoir. T. II. — *Clement* Jacobus, Monachus Dominicanus, qui Henricum III. Galliarum Regem occidit; de quo vid. Mezeray hist. de France T. III. d'Aubigné hist. T. III. Fatalite de S. Claud. &c.

* *Panglos* nomen est malefani illius Philosophi, quem *Voltaire* in suo *Candido*, sive *de mundo optimo*, ludificat; quod extrema quaeque mala expertus, semper tamen *mundum optimum* esse asseveret.

suam illud repetere: *Noster mundus nihilominus optimus est.*

Numestanus.

An igitur existimas, nihil prorsus solidae objectionis huic opponi posse sententiae?

Callisthenes.

Nihil certe per *Experientiam*; nisi forte aliam aliquam *experientiam* adferri posse putes, quam quae nobis terricolis potest esse comperta? — Istaec profecto opinio adeo e natura, et citra coactionem ex ipsa infinitae Sapientiae idea profluit, ut nulla prorsus ratione concipere valeam, quomodo vel in dubium vocari possit haec propositio: *Suprema Sapientia Optimum certe praeseret minus bono.* Reperiuntur nihilominus in hac sententia difficultates quaedam, quas ipsemet mihi plene resolvere non sufficio. Idemodi difficultatum aliquam *Leibnizius* in sua *Theodicea* sibi ipsi proposuit; et, si

prae manibus haberem egregium isthoc
opus, demonstraturus essem tibi, quanti
momenti sit dubium ipsius, quamve sibi-
met diffidendo illud tollere videatur
Leibnizius.

Numesianus.

Ad minimum tibi essentiale hujus
dubii memoria suggeret; aut forte abso-
lute tibi necessarium fuerit, ipsa ejusdem
verba attulisse?

Callisthenes.

En tibi illa. Recte memini, me
integrum illum locum enchiridio meo in-
scriptum habere:

“ Posset opponere quispiam: Im-
,, possibile foret, ut Optimum (Mundus
,, optimus) producat; cum non sit re-
,, perire creaturam aliquam perfectam,
,, semperque perfectior aliqua produci
,, queat. Repono: Quod de una parti-
,, culari substantia asseri potest, quae
,, nimi-

„ nimirum semper ab alia aliqua supera-
 „ ri potest, nequit universo etiam mun-
 „ do applicari, qui, cum in omnem
 „ aeternitatem durare ipsum oporteat,
 „ infinitum quidpiam est. Ad haec in
 „ minima quavis materiae parte infinite
 „ multae reperiuntur Creaturae, cum
 „ *continuum* reapse in infinite parvum sit
 „ divisum. Infinitum autem, id est,
 „ summa infiniti cujusdam substantiarum
 „ numeri, proprie loquendo, perinde
 „ non est unum Totum, quam ipse nu-
 „ merus infinitus, de quo dici nequit,
 „ utrum directus aut indirectus sit. —
 „ Non est igitur hic loci sermo de crea-
 „ tura una, sed de Universo hujus mun-
 „ di simul sumto. Unde adversario in-
 „ cumberet probatio, unam Mundi U-
 „ niversitatem semper altera aliqua me-
 „ liorem esse posse; et sic in infinitum.
 „ Verum hac in parte sibi met ipsi im-
 „ poneret, neque Assertum suum un-
 „ quam demonstraturus esset. “

Quae tibi de hoc responso sententia ?

H 4

Nu-

Numestianus.

Quod jure optimo hanc probationem imponas adversario. Donec evinci queat, in infinitum usque mundum unum perfectiorem semper existere posse altero, semper adhuc pro Leibnizianis stat argumentum, atque ratio sufficiens mundum hunc pro optimo reputandi, quia ab Ente perfectissimo caeteris omnibus praeferebatur.

Callisthenes.

Universum hoc, inquit *Leibnizius*, non est *Totum* aliquod, cum determinatum sit ad durandum perpetuo, parsque Materiae minima multas complectatur Creaturas. E duobus casibus unum eligi oportet: Vel non potest Creaturarum copia in sua perpetua duratione *absolute*, ab ipsa etiam Mente infinita simul sumi, ac pro *Uno Toto* considerari, cum haec simul sumtio perpetuae durationis naturae repugnet: Vel potest quidem infinita illa series, saltem a Mente infinita, adaequa-

aequate perspicere; simul sumpta tamen non efficit unum Totum limitatum; sed aliquid immensum, de quo probatio incumbit adversario, quod ab alio aliquo superari queat. Primus Casus nequit cum systemate hujus Philosophi subsistere. Infinitum ac aeternum, quantumcunque velis, debet tamen infinita haec creaturarum copia in sua perpetua futuritione * a Mente infinita perfecte praevideri, cumque aliis in comparationem duci posse; quia citra hanc comparationem Electio Optimi non esset locum habitura. Certe immensa haec futuritio debet Menti infinitae continuo praesens esse, atque sic ab ipsa perfecte in una idea, qua Unum Totum, comprehendi posse.

Scio quidem, e quorundam Philosophorum sententia absolute impossibile esse, ut Progressus in infinitum ex integro circumscribi queat, vel ideo, quia ejusmodi seriei essentia in indefinente progressionem consistit. Unde, inquirunt

H 5 illi,

* Veniam rogo Grammaticos.

illi, *Infinium Mathematicum* ejusmodi
 quantitas est, cujus limites non sunt de-
 terminati, quique semper magis magis-
 que extendi possunt, quin unquam ex
 integro tollantur, et quantitatem omnis
 limitis expertem post se relinquunt. Ea-
 dem ratione potest Tempus in aeternum
 persistere, quin ideo unquam dici possit
 in aeternum jam perstitisse; sic, dum de
 Materia dicitur, eam esse in infinitum divi-
 sibilem, non sequitur etiam, copiam ejus
 partium esse infinitam; sed potius aliud
 huic e diametro oppositum; videlicet,
 eam semper finitam persistere, atque per
 ulteriorem divisionem semper adhuc mul-
 tiplicari posse. Atque ista fuerat quo-
 rundum Philosophorum respectu *Infini-
 Mathematici* sententia. — — Verum esto;
 sint Leibnizianorum aliqui sic opinati,
 non fuerat haec tamen ipsius etiam *Leib-
 nizii* opinio. Secundum hujus Philosophi
 systema ubique locorum, in universa re-
 rum Natura reperire est Infinitum isthoc.
 Quaevis Materiae pars, ex ejusdem sen-
 tentia, non modo est *infinite divisibilis*,
 (quod nihil foret, quam progressio in in-
 fini-

finitum) sed reapse etiam *infinite divisa*. Unumquodque ens divisum consistit ex infinita copia entium minorum, quae non minus divisa sunt. Quilibet status praefens rei cujusdam creatae continet, tam antrorsum, integram seriem effectuum sine fine, sive Futuritionem in sua perpetua duratione; quam retrorsum, seriem causarum sine principio; in quod naturaliter Idea entis contingentis sese resolvitur. Unaquaeque idea hominis perducit ad infinitum, continetque impercrutabilem abyssum, quae nonnisi ab Intellectu infinito integre perspici potest.

Non mihi jam opus est, illud tibi proposuisse, quod Infinitum hoc, quod in Natura reperimus, ab Infinito Divino essentialiter sit distinctum. Nihil nisi imago est, atque *Copia* aliqua supremi illius Infiniti; verum ejusmodi *Copia*, quae nobis intime innata est, quam extus etiam omni ex parte iterum deprehendimus, quocumque demum oculos nostros convertamus. Si autem Universum hoc, non obstante etiam ipsius infinitudine,

dine, perpetuaque duratione, Intellectui Divino qua *Totum* aliquod repraesentari oportet, tum certe et etiam qua *Unum Totum* considerato determinatus Perfectionis gradus adscribendus erit. Et quidem gradus limitatus, non infinitus. Feliciter admodum contra *Spinosam* fuit demonstratum, infinitam finitarum perfectionum simul sumtarum copiam nonnisi finitam Totius illius perfectionem efficere. Per accumulationem, sive simul sumtionem plurium partium habetur *quantitas extensa*, non *inextensa*, non *vis*. Unde etiam infinities multae perfectiones limitatae, simul sumtae, perfectionem efficiunt ratione *extensi*, non autem ratione *virtutis*, infinitam.

Si porro Perfectio cujuslibet Universi, quamcunque illud demum copia, ac duratione sua infinitum sit etiam, semper tamen adhuc limitata manet; tum profecto vix aut ne vix quidem concipi potest, ut non sit aliud quoque aliquod Universum possibile, cui, qua *Totum* considerato, major aliquis perfectionis gradus

gradus competeret. Dominus a Leibniz demonstrari petit, id ipsum possibile esse; verum demonstratio hujus videtur in propositionibus illis posita esse; quod in Intellectu Divino Univerſum, infinitum per copiam creaturarum, atque aeternum per durationem, tamen *Unum Totum* efficiat: quod huic *Toti* limitatus aliquis Perfectionis gradus competere debeat; denique, quod limitatus quisunque gradus semper ab alio aliquo superari valeat.

Semper quidem triumphat Leibnizianus, si ex hoc argumento consequentiam ducat: Univerſum hoc a Deo productum est; ergo non potest aliud Univerſum isthoc perfectius esse possibile. Si mundorum possibilium, se invicem perfectione superantium, series infinita esset, tum Deus nullum eorum posset procreare. “ Non potest Deus sine ratione sufficiente quidquam agere, inquit porro
 „ Leibnizius in Theodicea; hoc autem
 „ in casu deberet plane contra rationem
 „ sufficientem operari. Idem certe est,
 „ ac si supponeremus, Deum decrevisse,
 „ glo-

„ globum aliquem producere, absque
 „ eo, ut ullam rationem pro aliqua de-
 „ terminata hujus globi magnitudine ha-
 „ buisset. Ejusmodi decretum foret abs-
 „ que effectu; deberet quippe id ipsum
 „ secum involvere, quod executionem
 „ decreti hujus necessario impediret. “
 Haec argumenta manifeste patent. Si
Melius quid possibile esset, tum Benigni-
 tas suprema nihil aliud, quam *Melius* il-
 lud posset eligere. Verum optarem lu-
 culentius perspicere, qua ratione Perfe-
 ctio Totius, quin infinita sit, major ta-
 men esse nequeat, quam reapse sit.

Alia difficultas, quam ego mihi
 plene resolvere non sufficio, haec est.
 Noveris tu, non mediocris nos habere
 roboris argumenta, *Creationem in tempore*
 credendi; vel saltem secundum rationem
 pro tam possibili eam habendi, quam
Creationem sine principio. Potestne autem
Creatio in tempore cum systemate mundi
 optime subsistere?

Pro indubitato jam habetur, Ideam
 ejusdam entis contingentis, tam antrorsum,
 ad infinitam seriem effectuum;
 quam retrorsum, ad infinitam seriem
 causarum perducere. In voluntate Dei
 positum fuerat, ut hanc infinitam possi-
 bilium Causarum et effectuum seriem ibi
 reapse incipere et perdurare sineret, ubi
 ipsi optimum videretur. Verum quam
 potuit suprema Sapiencia invenisse ratio-
 nem, aliquod hujus catenae membrum
 alteri praeponendi, dum omnia perinde
 ad systema perfectissimi Universi perti-
 nerent?

Ponamus, b, c, d, e, *etc.* reprae-
 sentent seriem illam causarum et effe-
 ctuum, quam Deus reapse existere vo-
 luit; tum vi illius ideae, quam de en-
 tium contingentia habemus, etiam possi-
 bilis aliquis Status a datur, ex quo, si
 revera extitisset, status b naturaliter se-
 qui debuerat, et luculenter explicari
 potuisset. Possibilis iste status a poterat
 igitur reapse existere, et status b, c, d,
 e, *etc.* qui seriem mundi optimi reprae-
 sen-

sentant, secundum leges Naturae consecuti fuissent. Adeoque tam a, quam b ad seriem *Optimi* pertinebat, et, citra damnum mundi perfectissimi, revera existere poterat. Quam igitur rationem potuit habuisse suprema Sapientia, potius cum b, quam cum a seriem causarum et effectuum incipere permittendi? Ipse perspicies, crediderim, quaestionem hanc in infinitum usque protendi posse?

Quāquam illud etiam acceptandum esset utique, Legem *Optimi* isthic quoque decrevisse; et, si jam Principium aliquod sumi oportuit, membrum illud pro Principio fuisse electum, quod ad progressum in altioream aliquam perfectionem proxima, brevissima, atque immediata prorsus via fuerat perducendum. Verum hoc responsum non omni ex parte satisfacit; et precarer certe, ut clariori in luce positum esset, quam ratione primus ille status, qui reapse extitit, praecedentem aliquem statum involvere potuerit, quin praecedens ille status simul ad electionem *Optimi* pertinuerit?

Nu-

Numesianus.

Jam prorsus non miror, quod nulla te Satyra ab hoc Systemate abduci sinas, postquam video, ne graviores quidem difficultates tantum in animum posse tuum, ut huic opinioni renunties. At forte Magnus ejusdem Inventor auctoritate sua adeo mentem tuam fascinat?

Callisthenes.

Hoc equidem non existimarem certe. Conscius quidem mihi sum, summa me adversum immortalem hunc Philosophum ferri oportere observantia. *Leibnizius*; et *Newtonus*! Nequeo magna haec proferre Nomina, quin maximas, veluti suo Platonis discipulus tempore fecerat, Providentiae reponam grates, quod me post ipsos natum voluerit. Profecto, si eum in finem creatus sum, ut Opera Dei considerem, tum certe nunc tanto exactius existentiae meae scopum pertingere potero: modo quippe longe aliis opera Dei contemplor oculis, quam magnos

ante hosce Viros ea fuisset contemplaturus. — Verum nunquam me sola Viri eo perducet reverentia, ut Cogitationes ac Opiniones ejusdem coeco, quod dicimus, impetu, et citra ullum examen acceptem. Dixeram tibi jam antea, Opinionem de *mundo optimo* immediate e proprietatibus divinis profuere; et ipse Bayle illam hac ex parte consideratam admittere necessum habebat. Cum igitur sua huic opinioni demonstrata stet Veritas; non est, cur objectiones et difficultates nos morentur, quin victas eidem demus manus. Possunt illae quidem attentos nos reddere, atque uberius etiam examinis subministrare nobis occasionem; verum demonstrata semel, firma nullo non tempore persistit Veritas, donec ipsa, quibus innititur, fulcra concuti contigerit. Quanquam ego quidem Opinionem hanc vel propriae meae quietis gratia nollem animo ereptam meo; unicum quippe est, ubi mens mea tuto requiescat, refugium. Vel minima hujus Universi, quae me circumdant, objecta, sola recordatione illa, quod partes sint mun-

mundi perfectissimi, majestatem quam-
 piam obtinent, quae illa in animo meo
 reddit omni veneratione dignissima.

DIALOGUS IV.

Callisthenes. Numesianus.

Numesianus.

Quis pictorum unquam, aut sculpto-
 rum duo sibi invicem perfecte similia
 perfecit opera? quin imo — —

Callisthenes.

Siste paulisper, Amicorum carissime!
 aberras quippe. Nunquid systema *indi-*
scernibilem impugnare pergis?

Numesianus.

Quid tum?

Callisthenes.

Et tamen cum ejusmodi in arenam descendis experientia, cujus usum hujus opinionis defensores potissimum habere possunt.

Numesianus.

Nihil minus! Experientia haec docet quidem nos, duorum sibi similibus operum perfectionem omnem humanam transcendere dexteritatem; annon autem vel ideo eorundem productio pro praerogativa artis divinae haberi poterit?

Callisthenes.

Possum ego isthoc interim transmittere; quanquam multum adhuc opponendum haberem. Verum quid inde adversum Leibnizianos consequitur?

Nu-

Numesianus.

Id brevi ex me intelliges; noli solum revocare illud, quod mihi modo concesseras. Quid videtur tibi, suntne duo entia indiscernibilia etiam absolute impossibilia?

Callisthenes.

Tunc certe non, si in diversa temporis ac spatii relatione existere illa oporteat.

Numesianus.

Bene! adeoque poterat Omnipotentia divina reapse duo ejusmodi entia produxisse?

Callisthenes.

Citra quaestionem; si divina Sapientia non deberet plus complacentiae habere in entium *varietate*.

Numesianus.

Semper tibi praesto est tuum restrictivum *Si*; ne forte aliqua te ratione ipse perplexum reddas. Verum hac vice *Si* tuum nihil tibi bonae frugis contulerit. Si entia perfecte sibi similia plus artis produnt, quam *varia*; si illa, inquam, velut Character divinae perspicaciae considerari possunt; tum certe Sapientia divina necessario plus in iisdem habere debebat complacentiae.

Callisthenes.

Recte agis, Amice! quod Philosophorum placita non velut Oracula excipias, sed dubia et objectiones adversum ea exquiras, ubiubi demum reperiri queunt. Nunquam certiores reddi possumus, si nunquam cum ratione dubitavimus. Probe memini, objectionem hanc, aut huic similem in *Voltairei* Miscellaneis Philosophicis me legisse: verum, quem admodum ingenius plus aequo vivacibus plerumque usuvenit, inconstantia sunt magis,

magis, quam ut speculativum aliquod Opus debita cum intensione pervolvant. Volantibus quasi obtutibus nonnisi in sublimitatulas aliquas, quae emicant, atque ingeniosae alicui incidentiae similes sunt, inquirunt. His illi suas sciolitates opponunt, quae tanto splendent magis; atque tum philosophatos se fuisse plene sibi persuasum habent. In specie Dominus *Voltaire* certe vix plus, quam ad summum unum obtutum in scripta *Leibnizii* defixerit. *Leibnizius* quippe semper adhuc Germanus esse perstitit, utut *Theodiceam* suam gallico idiomate exaraverit. In hac videtur ille casu fortuito in locum offendisse, ubi *Leibnizius* asserit, divinae Sapientiae inconueniens fuisse, duo entia *indiscernibilia* in mundum hunc collocare; videbaturque sibi vidisse, ac legisse, plus artis atque dexteritatis requiri ad *varia*, quam ad *sibi perfecte similia* opera perficienda. Nihil ultra de ipso hujus Philosophi systemate, aut ejusdem pro illo argumentis sollicitus, fatis pro more suo se fecisse existimabat, si

inquireret, an magis arduum sit, *varia*, quam sibi similia producere opera.

Verum audi jam, quo sensu *Leibnizius* id sumserit. Scis, invictis eum palam fecisse argumentis, divinam Sapientiam nihil prorsus absque ratione sufficienti eligere posse. Si igitur duo indiscernibilia entia in diversis locis, aut temporibus reperiri daretur; tum certe necessario concipi deberet, cur alterutrum illorum potius hic loci, aut potius hoc, quam illo tempore existat. Cum autem in ipsis entibus nullum discrimen reperiri queat; spatium vero, ac tempus se ipsis nullam differentiam dare possint, certe nullum potuit divinam voluntatem permovere argumentum; adeoque nulla etiam poterat fieri electio. Videsne jam, cur *Leibnizius* dicat, perfecte sibi similia entia divinae Sapientiae prorsus inconvenientia esse? Non, quasi *Varia* plus requirerent dexteritatis aut potentiae; sed, quia Sapientia divina conformiter tempori ac loco cuncta voluit esse ordinata, ideo non potest diversis in locis,
di-

diversisque temporibus aequaliter idem
constituere.

Numesianus.

Jam me subpudet mei. Hac certe
vice opinione mea citius palmam meis
extorsisti manibus; quamve *Voltairo* facis
objectionem, eadem duplici me jure
ferit.

Callisthenes.

In eximio hoc Poëta ratiocinii fir-
mitatem deficere, jam dudum pro com-
perto habetur. Et vero etiam praeter
nonnullos, quos *Magnos* vulgo dicimus,
pauci jam illo Philosophiae signo decipi
se sinunt, quod ille operibus suis praefi-
gere consuevit. Verum reperire est
ejusmodi homines, etiam profundioris
intellectus, qui tentant nonnunquam in-
geniosam aliquam in Philosophia statuere
Propositionem; videnturque sibi difficil-
limas quaestiones scholasticas felici adeo
aliquo ingenii lusu dirimere posse.

Numestianus.

Videris tu mihi alludere ad Philosophum illum, qui nuperrime adversus Leibnizianum *indiscernibilium* systema integro tractatu — —

Callisthenes.

Noli multis inquirere, quem existimem. Dantur plures ejusmodi iniqui iudices in anarchia Philosophica, quam ut uterque nostrum eodem tempore in unum eundemque sermone nostro offendamus. Isthic loci mihi sermo est de Autore * libri, cui titulus *Pensées sur la Liberté* inscribitur. Vir iste unus aliquis idmodi Eruditorum est, quibus certe talenta non desunt, quin Nomen veri Philosophi mereantur. Verum Patientia caruisse videtur, qua incidentias suas penitius expendere, atque easdem ad prima usque humanae Cognitionis principia reducere ipsum oportuisset.

Nu-

* *D. de Praemontval, jam vita functus.*

Numesianus.

Bene quidem; verum isthanc patientiae penuriam alii quoque cum ipso communem habent. Ego ipse nunquam mihimet imperare poteram, ut abstractas Ontologiae quaestiones, quae reapse nihil plus dicere videntur, quam quod jam dudum novimus, ordine suo, et cum attentione perlegerem. Revera quadam sui ipsius abnegatione opus est, ut e praecipiti ac inaccessa via, qua ad Veritatem penetrari posse putamus, revertamur, per planum nos in eundo exercituri.

Callisthenes.

Et tamen nemo tutum in altis figit gradum, qui non antea suos in humiliter gressus metiri didicit. — — In hoc ipso, de quo nunc sermonem facimus, opusculo quaedam tibi possum exempla producere, quam facile acutissima etiam caetero-

teroquin ingenia, defectu sufficientis cognitionis ontologicae, in errores prolabi queant. Citra dubium revocare tibi in memoriam poteris, quale argumentum de systemate *indiscernibilium* in quadam sua adnotatione promittat Autor. Existimat ille videlicet, omnia entia particularia eodem tempore, qua species, et genera considerari posse. Qua species, respectu illorum generum, in quibus immediate continentur, quaeque communiter pro speciebus infimis haberi solent. Qua Genera vero, respectu diversarum suarum modificationum, quibus subiecta sunt, et quae iterum suas subdivisas species habent; et sic in infinitum. Jam autem, inquit ille porro, cum prorsus absurdum sit, duas sibi perfecte similes species, aut genera in Natura admittere; tum certe perinde incongruum foret id ipsum de duobus particularibus entibus asserere; quia, secundum ipsius opinionem, series specierum, ac generum progreditur in infinitum.

Nu-

Numesianus.

Quid igitur? an tu aliquid, huic argumento quod opponas, habes?

Callisthenes.

Si verum est, quod Autor iste asserit, quod videlicet hae rationes jam longo ante, quam notum ipsi fuisset, Leibnizianam Philosophiam existere, tempore ipsum ad systema *indiscernibilium* perduxerint; si hoc, inquam, verum est; tum uno exemplo plura habemus, quam parum recte e certitudine consequentiarum ad Veritatem rationum duci possit argumentum. Primo quippe jam illud falsum est, quod ens aliquod particulare respectu suarum modificationum qua genus aliquod considerari queat. Ens quodcumque nonnisi tunc primum ad entia particularia pertinet, dum omne id, quod illi competere potest, perfecte determinatum est. Donec id non sit compertum, utrum ei hoc vel illud conveniat, aut non conveniat; tamdiu ens illud nec ad speciem,
nec

nec ad genus pertinet; nec ullibi, quam in abstracto reperiri potest: idea enim cujusdam speciei est quidpiam universale, quale in Natura nullibi, quam in contentis sub ea Individuis, reperitur. Nemo est, qui nesciat, in ente aliquo omnia, ipsis accidentibus et modis ejusdem non exceptis, perfecte determinata esse oportere; si illud realiter existere supponatur. Jam autem dici mihi abs te velim, quomodo Autor noster sibi persuadere potuerit, in ente aliquo particulari, tali inquam ente, quod omni ex parte perfecta determinatum est, adhuc species subdivisas reperiri posse? Aut voluit ille forsitan uspiam asserere, non posse unquam esse ens aliquod omni ex parte determinatum? Qui igitur fieri potest, ut id ipsum realiter existat?

Numesianus.

Annon forsitan Philosopho huic nostro ejusmodi aliquam adfingis specierum ac generum definitionem, de qua ille ne quidem somniavit unquam? Tu assumis
Wol-

Wolfianam *speciei* definitionem; ille autem nihil forte aliud hoc nomine, quam aliquam entium sibi similitum, simul summorum Copiam, intellectum volebat; quin necessum fuerit, perfectam horum particularium entium determinationem sustulisse. Possunt illa semper adhuc aliqua in re inter se differre, et tamen simul sumta certam aliquam speciem, aut certum quodpiam genus constituere.

Callisthenes.

Bene! Potest ille Verba sumere, prout ipsi videtur; res tamen ipsa semper eadem esse perseverat. Dico nimirum: secundum hanc ipsam definitionem omnia entia ad eandem speciem pertinere debent, quae videlicet eandem inter se similitudinem communem habent; peculiaris quippe eorundem differentia hic loci neutiquam in quaestionem sumitur. Videsne jam, cur absurdum sit, duas perfecte similes admittere species? Verum

rum qua ratione potest id ad duo particularia entia applicari? Cur non possunt ista perfecte easdem habere modificationes, et in diverso spatii, ac temporis nexu existere? Ego certe nullum inter utramque hanc propositionem nexum reperitur. Impossibile est, ut duae species respectu spatii ac temporis diversae sint; quia spatium et tempus in determinandis speciebus ac generibus prorsus non veniunt in considerationem: cur autem non potest id ipsum de entibus particularibus asseri? At vero voluit forsitan Autor noster nonnisi illud evincere, quod non possint duo entia sibi invicem perfecte similia eodem tempore, eodemque in spatio reperiri? Si ita est; tum omnino rectum habet. Verum tunc ipsius sententia nihil aliud in se continet, quam quod integris jam ante *Leibnizium* saeculis nulli non fuerat perspectum: longoque adhuc ab ea sententia distat intervallo, quam nunc systema indiscernibilium nuncupamus.

Nu-

Numesianus.

Doleo certe, quod tibi cedere me oporteat. Nam, cum *Leibnizius* nullam sui systematis demonstrationem dederit, summopere desiderandum foret, ut nostri Autoris argumenta tam certa, quam nova essent.

Callisthenes.

Annon sufficientia habemus, quae hujus systematis evidenti prorsus ratione nobis exhibent Veritatem? Verum quidem est, *Leibnizium* videri sola Inductione contentum fuisse; an autem ipsius sectatores desides fuere in allegandis pro hac opinione argumentis? Nihil certe, mea quidem sententia, potest esse evidenti argumentum illo, quod Wolfius de ea erudito orbi proposuit. Certe ex universali entium omnium Harmonia systema hoc adeo naturaliter profluit, ut impossibile fuerit impugnare istud, quin negetur illud. Si enim omnia exactissime sibi invicem juncta sunt, impossibile

K fue.

fuerit, in diverso spatii ac temporis nexu duo perfecte sibi similia reperire entia, quin integrae ex utraque parte series sibi etiam perfecte forent similes. Qua autem id ipsum ratione fieret, nisi utrumque horum entium in duos sibi similes mundos relegare velimus?

Numesianus.

Esto igitur! si nihil aliud impedit, admittamus duos sibi similes mundos reapse existere. Qui existentiam duorum entium indiscernibilium admittere non dubitat, is enimvero non morabitur, cum *Democrito*, etiam mundos perfecte similes, possibiles existimare.

Callisthenes.

Putas? Crede, hanc *Democriti* opinionem *Leibnizianorum* argumentis tanto potius cedere oportere. Nihil ipsis facilius fuerit demonstrare, quam impossibilitatem plurium mundorum, sibi perfecte similium. Vel enim erunt hi mundi

di sibi invicem connexi, vel non. Si fuerint, tum nonnisi unum, et non plures mundos constituent; omnia quippe per totum ad unam eandemque catenam pertinebunt. Si non fuerint, tum aut different aliqua in re inter se, aut perfecte sibi invicem erunt similes. In primo casu impossibile fuerit quidpiam simile, perfecte simile, in utroque mundo reperire; cum in utroque unumquodque cum omnibus exactissime nexum oporteat esse. In postremo autem casu duo hi mundi nullatenus erunt a se invicem diversi; id est, ne quidem spatio ac tempore poterunt a se invicem discerni. Si autem nulla intrinseca differentia, neque etiam spatio, aut tempore discerni possunt; tum certe non efficiunt *plures*, sed reapse nonnisi *unum eundemque* mundum. *Pluralitas* autem, quam nobis hoc in casu repraesentamus, pura puta chimaera est. *

K 2

Nu-

* Saepius mihi jam in Juventute mea scholas
publi-

Numesianus.

Chimaera? quid ita? annon hoc idem significat, quam systema indiscernibilium jam in antecessum praesupponere? quod

publicas adeunti ridicula videbatur scholastica de *Pluralitate mundorum* disputatio. Adferebantur quippe argumenta ad demonstrandam de Planeticolis sententiam; inferebaturque consequentia: *ergo plures existunt mundi*. Ubi autem definitio mundi dabatur, dictum erat: *Mundi nomine intelligimus totam hanc rerum visibilium Universitatem*; id est, Solem quoque, Lunam, Planetas, Astra, atque denique visibilia omnia. — — Erat *Franciscanus* aliquis Monachus, qui illo Scripturae textu: *Ecce decem mundi facti sunt*; contra Jesuitam defendentem, pluralitatem mundorum evincere volebat; verum reposuit Defendens textum subsequentem: *sed novem ubi sunt?* — Plura ejusmodi exempla eruditionis monasticae adferre possem, nisi — — — — —

quod tamen ipsum in quaestione est, atque primum demonstrari oporteret.

Callisthenes.

Nihil minus! Nosti utique, duo entia sibi similia, quae ne quidem spatio, aut tempore a se invicem dignosci queunt, integris jam ante *Leibnizium* saeculis tantundem valuisse, quantum duo entia, quae reapse duo non sunt. Ponamus in mente nostra unam eandemque ideam, quotiescunque volumus; tum repetitiones illae nonnisi ideo Pluralitatem efficiunt, quia una illarum aut post alteram, aut penes alteram assumitur. Quid hoc autem aliud significat, quam quia diverso in spatio, aut diversis temporibus assumtae sunt? Tollamus hanc diversitatem; tum omnes hae ideae in unam quasi confluent, atque unum solum, idemque ens constituent. Si *Leibnizius* intrinsecam duorum sibi perfecte similium entium pos-

fibilitatem admittit; id nonnisi ea ratione intellectum vult, quod videlicet Deus sibi unum idemque ens sub diverso temporis ac spatii nexu proponere, et reapse producere queat, si nempe virtute infinitae Sapientiae suae ita sibi visum fuerit.

Numesianus.

Ergo non potest sibi Deus duo entia repraesentare, quae non aut intrinsecam, aut saltem extrinsecam diversitatem habent?

Callisthenes.

Tam parum certe, quam quod sibi repraesentare nequeat duo entia, quae reapse duo non sunt.

Numesianus.

Si ita; vale Hazard! — — Aut forsitan non legisti adhuc, quantum sibi labo-

laboris sumferit idem Autor in recentiori aliquo suo opusculo, cui titulum *du Hazard sous l'empire etc.* praefixerat, ut Leibnizianos insimularet *Fortuiti* alicujus, aut *Fati*, secundum quod Deus ipsorum operari necessum haberet? Nunc equidem irritae prorsus sunt omnes ipsius figurae rhetoricae, quas ea de causa in medium protulerat. Duo quippe illa sibi perfecte similia entia, quae ipse in Intellectu divino ante Creationem supponit, quorum alterutrum Deus forte fortuna eligere debuisset, non possunt, ut cum Leibnizio loquar, aliud quid fuisse, quam unica solum idea, quam sibi Deus sub diverso spatii ac temporis nexu repraesentaverat. Ille igitur nonnisi inter duos diversos nexos eligere poterat, ubi impossibile fuit, eum motivis caruisse, quae Voluntatem ipsius determinarent.

Callisthenes.

Ego quidem *Praemontvalianum* illud Opusculum non legebam adhuc, illud

nihilominus probe novi, quod omnes hujus Autoris adversus Philosophiam Leibnizianam objectiones ejusdem fere sint farinae. Nonnisi obiter consuienda nobis fuerit Ontologia, ut argumentorum ejus debilitatem perfecte perspiciamus. *Achilles* * ille, in quo ipse in suo opere: *Pensées sur la Liberté*, vim omnem ponit, et qui Leibnizianam inter necessarias et contingentes Veritates distinctionem subruere deberet, mea opinione, nihil aliud est, quam ingeniosum aliquod Sophisma, cujus inertiam facili negotio quisque detexerit.

Nu-

* *Achilles* in scholis nostris passim nuncupatur praecipuum illud Argumentum, in quo vis omnis quasi concentrata ponitur: quod isthic adnotasse placuit, quia subdubitabam, utrum vocabulum hoc omnibus perinde Eruditis notum sit, atque jam in Hungaria potissimum usurpetur; ubi videlicet ejusmodi *Achilles* in publicis disputationibus *Pro Toto*, quod dicimus, poni solet.

Numesianus.

Et tamen novi ego zelosos quosdam Leibnizianos, quos objectio illa attonitos reddidit. Necessaria Veritas, habetur ibidem, praesupponit certam aliquam conditionem, sub qua nonnisi locum illa habere potest. Jam autem ostenditur ipsis, quod quaelibet Propositio mathematica conditionem ponat, quae eam veram reddit. Qua igitur ratione potest circumstantia ista sic dictas illas *contingentes* Veritates distinguere? conantur illi quidem inter conditionem, quae in Veritate mathematica praesupponitur, et inter illam, quae ad veritatem contingentem pertinet, distinctionem aliquam exquirere; sed incassum.

Callisthenes.

Hoc non nego; nam Leibnizianorum non semper illi sunt zelantissimi,

K 5

qui

qui argumenta Leibnizii optime norunt in usum suum convertere. Spiritus Partialitatis saepe numero acutissimorum quorumque Philosophorum fascinat oculos. — Non habeo hodie diutius tecum sermones miscendi gratiam. Verumtamen unum adhuc verbum, Amice! — nec opus habeo pluribus, ad demonstrandum tibi, quod omnis, quae in hac sententia latere videtur, difficultas in quadam antilogia sit collocata. *Praemont- valius* perinde, ac omnes illi, qui ejus argumenta adnihilare nequiverant, persuasum sibi habebant, satis esse ad conditionatam aliquam veritatem, si vocula illa *Si* in illa proferenda uti possimus. Unde non abs re mirari eos subiit, dum videbant, se omnes veritates mathematicas unico *Si* addito exprimere posse. *Leibnizium* contra, et *Wolffium* hoc nullatenus fecisset attonitos. Probe illi noverant, quamlibet Propositionem *categoricam* in Mathesi posse converti in *hypotheticam*, si nimirum Praedicatum essentiale, quod subjectum aliquod in sua
sub-

subdivisa specie determinat, in conditionatum transformemus. * An autem per hoc Veritates redduntur *contingentes*? Videamus. Utar exemplo Domini de *Praemontval*. Omnes anguli cujusdam trianguli, simul sumti tantum efficiunt, quantum duo anguli recti; sive, ut propositionem hanc conditionatam reddamus: *Si spatium aliquod tribus lateribus concludatur, tum etc.* Quid praesupponit hoc Theorema? forsitan quod aliquod triangulum adsit? — nihil minus. Illud solum, quod tria latera spatium aliquod concludere possint. Haec Veritas est necessaria; quia notio trianguli necessario nullam continet contradictionem. Jam autem designa triangulum aliquod in mensa, et dic: *Hoc triangulum habet tria latera, quae tantundem efficiunt etc.* Quid nunc supponit tua Propositio? citra dubium, quod *Figura*, quam designasti, sit
 Trian-

* Wolfius Logic. §. 226. *Propositiones categoricae aequivalent hypotheticis, et ad eas reduci possunt.*

Triangulum. An autem necessarium fuerat, ut triangulum isthic designares? certe non: quia propositio huic opposita: *Haec Figura non est Triangulum*, nullam involvit contradictionem. Tua igitur propositio est *contingens*, et nonnisi certo in casu *vera*. Id ipsum facili negotio omnibus sine exceptione veritatibus applicare potes, et consequentiam inde formare, quod Propositio, quae puram putam possibilitatem praesupponit, inconditionata, atque necessaria sit; quia res possibilis est necessario possibilis; sive, quod nullam contradictionem involvit, necessario nullam involvit contradictionem. Ex adverso Propositio, quae non praesupponit necessariam actualitatem, nonnisi contingenter est vera. Atque hi sunt limites illi, quibus Geometra a Physico secernitur. Ille nonnisi possibilitatem certarum idearum praesupponit; iste autem solum ejusmodi rebus occupatur, quae realiter existunt.

Numesianus.

Ad amissim cuncta haec assequor. Verum unica me adhuc difficultas moratur, quam mihi abs te resolvi peto. Annon ex hac explicatione tua consequitur, propositionem quamlibet, quae necessariam aliquam conditionem praesupponit, ipsam quoque necessariam esse oportere?

Callisthenes.

Citra Controversiam.

Numesianus.

Jam autem Existentia hujus mundi praesupponit necessariam aliquam veritatem; videlicet Existentiam Dei: et tamen ipsi Leibniziani fatentur, mundum esse contingentem.

Cal-

Callisthenes.

Obiectio tua numeris omnibus foret absoluta, si mundus hic nihil aliud, quam *Existentiam Dei* praesupponeret; verum ad hoc perinde *Voluntas Dei* requiritur, ac *Existentia*. *Voluntas* autem *Dei* non est necessaria.
